ÇÜTAD
Çukurova Üniversitesi
Türkoloji Araştırmaları Dergisi

Cilt 9, Sayı 1
Haziran 2024

ISSN: 2587-1900
E-ISSN: 2548-0979

Geliş Tarihi: 11.3.2024
Kabul Tarihi: 24.6.2024

Makale Künyesi (Araştırma): Derdiçok, N. S. (2024). Arafta kalanlar: şehir mi köy mü ikileminde 'adalı' yer kimliği ve aidiyeti. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, *9*(1), 501-521.

https://doi.org/10.32321/cutad.1450940

ARAFTA KALANLAR: ŞEHİR Mİ KÖY MÜ İKİLEMİNDE 'ADALI' YER KİMLİĞİ VE AİDİYETİ

Nükte Sevim DERDİÇOK[1]

ÖZET

İnsanın kimlik özelliklerinden biri olan 'bir yerli olma' durumu, demografik bir unsurdan ziyade kişinin aidiyet duygusunu ortaya çıkaran; bireyle ilgili psikolojik karakteristikleri ve kültürel üretimleri şekillendiren; bu üretimlerden faydalanarak bireyin hem iletişim hem de bir dışa vurum aracı olarak kullandığı kişisel deneyim anlatılarını oluşturan önemli etmenlerin başında gelmektedir. Kişi kendini ait ve oralı hissettiği bir yerle ilgili aidiyetini dışa vuran birtakım anlatmaları aktarmakta; bu aktarımlar sayesinde yer kimliği ve aidiyetini pekiştirirken aynı zamanda da söz konusu yerle ilgili imajlar oluşturmaktadır. Oluşturulan bu imajlar, kişilerin bir grup ve dolayısıyla da grup kimliği inşa etmelerine ve bunun neticesinde de aidiyet duygularının şekillenmesine katkı sağlamaktadır. Herhangi bir konuyla ilgili olarak aktarılabilen kişisel deneyim anlatıları da bireyin sosyal hayatını oluşturan grup kimliğini kazanması ve bir gruba aidiyet hissi ile bağlanması aşamalarında önemli rol oynamaktadır. Bu çalışmada da dijital kültür ortamının çeşitli platformlarında kendisine yer bulan kişisel deneyim anlatılarından 'adalı olmak' ile ilgili olanları ele alınarak kişilerin tecrübeleri, yaşam deneyimleri ve kendilerini ait hissettikleri bir mekânla ilgili tutumları ve kültürel üretimleri incelenmiştir. Farklı dijital kültür ortamlarından tespit edilen kişisel deneyim anlatılarının içerdiği kültürel imajlar; olumlu, olumsuz ve tarafsız imajlar şeklinde tasnif edilerek ele alınmıştır. Tasnife dâhil edilen imajlar, kişisel deneyim anlatılarının anlatıcılarının kendi ifadelerinden oluşmaktadır. Böylece hem adada yaşayan hem de adaya uzaktan/dışarıdan bakan kişilerin adalı olma yer kimliği ve aidiyet duygusu ile ilgili olan tutum ve davranışları da tespit edilmiştir. Halk bilgisi ürünlerinin özelliklerinden biri olan kendimiz hakkında ve başkaları hakkında olma durumunu ortaya koyan bu tespitler, bireylerin yer kimliği ve aidiyet duygusu ile ilgili olarak kodladıkları imajları da sergilemektedir. İmajların ortaya koyduğu ikilemler de incelenerek bireylerin mekân çerçevesinde şekillenen kimlik özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu inceleme neticesinde adada yaşamak ve adalı olmak gibi ifadelerin kişiler için ne anlama geldiği, kimlik ve aidiyet kavramlarının hangi imajlar üzerine kurulduğu, adada olmanın/yaşamanın ne ifade ettiği ve adaların mekânsal özelliklerinin oluşturduğu çeşitli zıtlıkların yaşayanlar tarafından nasıl algılandığı gibi hususlar ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Adalı olmak, kimlik, aidiyet, kişisel deneyim anlatısı, dijital kültür ortamı.

[1] İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi. nukte.derdicok@izu.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-3020-3226

GİRİŞ

İnsanın coğrafi olarak yaşadığı mekân ile karakter özellikleri arasındaki etkileşim tartışılmaz bir ilişki hâlindedir. Başka bir ifadeyle mekân, karakteri belirleyen unsurlardan biridir. Yaşamla doğrusal olarak bir veya birden fazla mekâna ihtiyaç duyan kişinin kimlik ve karakter özelliklerini şekillendiren ve böylece birtakım kültürel üretimlere imza atması için uygun ortam hazırlayan unsurlardan biri olarak mekân görülmektedir.

İnsan davranışları ve psikolojisi üzerinde etkili olan çevresel faktörler, şüphesiz ki insanın üretimlerinden oluşan kültürel unsurların şekillenmesinde de büyük rol oynamaktadır. Dolayısıyla herhangi bir yerle ilgili olarak yaratılan ve aktarılan 'oralı' olma imajları ve bu imajlar üzerine kurulu aidiyet hissi, tıpkı kültürel üretimler gibi bireylerin demografik özellikleri ve psikolojik karakteristiklerine bağlı olarak oluşmakta ve değişim göstermektedir. Kendisi de bir kültür ürünü olan mekân, orada yaşayan veya oralı olan kişilerin yetiştiği çevre ve diğer özelliklerine; yani halk biliminin bağlam olarak değerlendirdiği unsura bağlı olarak insan üretimlerine göre şekil alırken aynı zamanda hem bireyin kimlik ve aidiyet duygusunu hem de kültüre dair üretimlerini oluşturmakta ve etkilemektedir.

Hayatının tamamını veya bir dönemini geçirdiği mekânla veya mekânlarla ilgili tutum, davranış, kültür yapısı gibi etmenlere bağlı olarak birtakım imajlar geliştiren insan, bir anlamda o mekânı tanımlamakta ve oralı olmakla ilgili bir sınır çizmektedir. Diğer bir deyişle kendisi gibi olanlarla yer kimliği ve aidiyet duygusu üzerinden bir grup oluşturmaya çalışmaktadır. Bu çabaya yönelik girişimlerden biri de kişisel deneyim anlatısı yaratımı ve aktarımıdır.

Bireyin kendisi de dâhil olmak üzere etrafındaki hemen her şey hakkında yaratıp aktardığı dışa vurum anlatmaları olarak tanımlamanın mümkün olduğu kişisel deneyim anlatıları, 1960'lardan sonra önem kazanarak ayrı bir tür olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Bahsedilen dışa vurum, kültürel bağlamdan beslenmektedir. Bu sebeple deneyim anlatılarında kullanılan ifadeler, dilsel özellikler, kodlamalar, içerik özellikleri, imajlar, anlatıcının bilincini etkileyen kültürel yapı veya yapıların dışa vurumu hâline gelmektedir. Dolayısıyla bu tür anlatılar, sadece deneyimin hikâyesi değil; kişilerin/anlatıcıların kendilik ve kimliklerinin inşasını sağlayan dışa vurumlardır. Kaderli Yapıcı'nın Ochs ve Capps'ten aktardığı üzere "kişisel deneyim anlatısı eşzamanlı olarak hem deneyimden doğar ve hem de, deneyime şekil verir. Bu anlamda anlatı ve kendilik, birbirinden ayrılmaz ve bölünmez bir bütünlüktür." Buradan hareketle bireyin kendisini anlama yöntemlerinden biri olarak kişisel deneyim anlatılarının aktarımının önemli olduğu söylenebilir. O hâlde, "Anlatıcı, diğer kişilerin kimlik özelliklerini de içine alan bağlamsal şartlar içinde, 'nasıl bilinmek ve görülmek istediğini' belirleyerek kendi kimlik algısını filtreler ve bağlama uygun bir şekilde yeniden yapılandırır. Anlatı, bu bağlamda, kişinin gösterimlemek istediği kendiliğine ve kimliğe uygun ve onu destekleyecek bir biçimde stratejik olarak düzenlenir ve icrâ edilir." (Kaderli Yapıcı, 2012, s. 208-215).

Usta bir anlatıcıya ihtiyaç duymayan ve herhangi bir mesele ile ilgili olabilen bu tür anlatmalar, doğal konuşmanın ürünü oldukları için hem ayrı bir tür olarak ele alınması

hem de karşı tarafa iletilen mesajların algılanması açısından zorlu bir süreç ortaya koymaktadır. İçerisinde barındırdığı kültürel unsurlar ve kişisel tecrübeler açısından önemli işlevlere sahip olan bu anlatılar, aynı zamanda farkında olunmasa da bireylerin sıklıkla başvurduğu birer sohbet aracıdır. Son yıllarda oldukça popüler bir etkileşim mecrası hâline gelen dijital kültür ortamlarında da kişisel deneyim anlatılarının yazılı versiyonlarına sıkça rastlamak mümkündür. Çeşitli blog ve forumlarda, Facebook, Instagram, X gibi sosyal medya araçlarında bireylerin kendi deneyimlerini paylaştıkları anlatmalara rastlamak sıradan hâle gelmiştir.

Bahsedilen dijital kültür ortamlarında karşılaşılan kişisel deneyim anlatılarının bir kısmı ise 'adalı olmak' ile ilgilidir. Söz konusu başlıkla ilgili kişisel deneyim anlatılarının aktarım sıklığı ise bu anlatmaların kimlik, aidiyet ve kültürel yaşam ile doğrudan bağlantılı olması sebebiyledir. İnsanı bireysel olarak bütünleyen ve sosyal bir varlık hâline getiren bu olgu ve bağlamların en önemlilerinden biri olan 'bir yerli olma', demografik bir özellik olma boyutundan kimlik özelliğine dönüşerek psikolojik karakteristikleri de etkilemektedir. Dolayısıyla böyle bir meseleyle ilgili olan anlatıların aktarım sıklığına da işlevsel özellikleri ile doğru orantılı olarak karşılaşılmaktadır.

Kişisel deneyim anlatılarının yaratım ve aktarım işlevi, adalı olma ve adada yaşama ile ilgili oluşmuş kültürel imajları aktarırken işlevsel olarak bireyin kendisiyle aynı mensubiyet hissini yaşadığı diğerleriyle de etkileşimde olmasını sağlamak; başka bir ifadeyle bir grup kimliği ve aidiyeti oluşturmaktır. Bu anlamda fonksiyonel kullanım alanı içerisinde kişisel deneyim anlatıları, dijital kültür ortamlarının baskın hâle gelmesiyle de daha fazla kişiye ulaşma ve söz konusu kültürel imajların etkileşim ve yaygınlık alanını genişletme gibi hususlarda da etkin olarak kullanılmaktadır.

Çalışma kapsamında ele alınarak adalı olma ve adada yaşama ile ilgili kültürel imajların tespit edildiği kişisel deneyim anlatıları, Facebook, Instagram, X gibi sosyal medya platformları ile çeşitli blog yazıları, internet dergilerinin ilgili sayıları, röportajlar gibi dijital kültür ortamının sunduğu mecralarda karşılaşılan metinlerdir. Söz konusu metinler, 'adalı olma', 'adada yaşam', 'ada hayatı' ve 'ada kültürü' gibi anahtar kelimelerin taranması sırasında karşılaşılan aktarımlar olup bu tarama belirli bir ada hakkında yapılmamıştır. Tarama sırasında konu ile ilgili tespit edilen kişisel deneyim anlatılarında bahsedilen adalar, genellikle Büyükada, Heybeliada, Burgazada, Gökçeada ve Bozcaada'dır. Farklı platformlarda karşılaşılan kişisel deneyim anlatılarında çoğunlukla birden fazla kez tespit edilen kültürel imajlar, olumlu, olumsuz ve tarafsız imajlar başlıklarına ayrılarak ele alınmış; böylece adalı olma ve ada kültürü ile ilgili oluşmuş tüm imajlar ortaya konmuştur. İmajlarla ilgili olan bu tasnif denemesi, kişisel deneyim anlatısı aktarıcılarının ifadeleri doğrultusunda yapılmıştır. Anlatılarda olumlu duygularla aktarılan imajlar olumlu; olumsuz duygularla ifade edilenler olumsuz ve bu kategorilerin dışında kalanlar ise tarafsız imajlar olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda kişisel deneyim anlatıları ışığında dikkati çeken zıtlıklar da tespit edilerek kültürel imajlarla bağlantılı olacak şekilde adalı yer kimliği ve aidiyeti açısından incelenmiştir. İlgili başlıkta ayrıntılı olarak incelenen zıtlıklar veya bireyleri duygu açısından ikilemde bırakan etmenler, kişisel deneyim anlatılarında ifade edilen kent/şehre atfedilen imajlar ile köy/kırsala atfedilen imajlar kapsamında ele alınmıştır. Bu zıtlık

bildiren kültürel imajlar, tespit edilen kişisel deneyim anlatılarında anlatıcı rolündeki bireylerin kendi ifade, duygu, tutum ve algıları üzerinden değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Diğer bir deyişle anlatıcıların kendi algı ve duygu dünyalarında kent ve kırsala dair imajları çerçevesinde şekillenen ve ifade edilen ikilem durumları incelenmiştir. Bu noktada anlatıcıların sadece adalı olan veya adada yaşayanlardan değil; adada yaşamak isteyen veya dışarıdan adaya bakan anlatıcılardan da seçilerek adalı olma yer kimliği ve aidiyetinin hem kendimiz hakkında olma (esoteric) hem de başkaları hakkında olma (exoteric) bakış açısıyla nasıl algılandığı üzerinde durulmuştur.

1. KENDİNİ VE MEKÂNI TANIMLAMA BİÇİMLERİ: ADALI OLMA VE ADA KÜLTÜRÜ İLE İLGİLİ İMAJLAR

Bireyin kendini ve yaşadığı mekânı tanımlama biçimleri, kimlik oluşumunun ve toplumsal bağların önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu tanımlama biçimleri, genellikle içsel ve dışsal etmenlerin birleşiminden kaynaklanmakta ve bireyin çevresiyle olan ilişkilerini de şekillendirmektedir.

Mekân, insan ve kültür etkileşimi hem iç içe geçmiş hem de yadsınamaz bir ilişkidir. Zira "Mekânsal davranışlar insanın mekâna ilişkin imajlarından etkilenmektedir." (Göregenli, 2015, s. 17). Bahsedilen bu imajların oluşumu mekân, insan ve kültür ekseninde şekillenmekte; birey yaşadığı çevreyi anlamlandırırken içerisinde yetiştiği kültürel bağlamları ve üretimleri de kullanarak mekânla ilgili fikir, tutum ve davranış geliştirmektedir. Zira insanın mekânla kurduğu ilişki, bireyin içinde yetiştiği kültür ortamına göre şekillenmekte; bu biçim, birtakım imajları oluştururken aynı zamanda üretilen imajlar da o yerle ilgili kültürel yapıyı etkilemektedir. Bu sebeple denilebilir ki insan ekseninde kültür ve mekân ilişkisi sürekli olarak birbirini beslemektedir.

Kültür, belirli kurallar ve kalıp davranışlar oluşturma özelliği ve ödüllendirici-cezalandırıcı mekanizması itibariyle bireylerde kimlik ve aidiyet; yani 'biz' olgusunu oluşturmaktadır (Asmann, 2022, s. 23). Dolayısıyla ortak olarak paylaşılan alanlar/mekânlar da kültür üzerindeki etkisi ve mekâna bağlı kültürel ürünler üretme durumu sebebiyle kimlik kurucu ve kimlik aktarıcı alanlar olarak kabul edilebilir (Yücel, 2009, s. 102). Karakaş'ın (2019) ifade ettiği gibi insanın mekânı etkilemesinin yanı sıra işlev, ruh ve kimlik kazanmış bir mekân da insanları etkilemekte ve dönüştürmektedir. İnsanı bir yere sabitleyen ve o yer ile ilişkilendiren mekân, bireyin o yeri sahiplenmesine, kendisini oraya ait hissetmesine, orayı benimsemesine (s. 20-24) ve o yerle ilgili kültürel üretimler gerçekleştirmesine imkân tanımaktadır. Bu iki yönlü etkileşime paralel olarak da kişinin belli bir yer kimliğine dair özellikler taşıması; ortaklıklar üzerinden aidiyet hissi ile hareket etmesi; benzerleri ile mekânsal ortaklıklar çerçevesinde bir grup oluşturması mümkün olmaktadır. Şeylan'ın (2022) belirttiği üzere aynı kültürel yapının mensubu olmak dünyayı hemen hemen aynı şekilde algılamak ve birbirini de anlayabilmek anlamına gelmektedir (s. 1202).

Birbirini etkileyen ve dönüştüren bir ilişki yapısına sahip insan, mekân ve kültür olguları çerçevesinde kimlik, hepsinin bir birleşimi ve sonucu olarak şekillenmektedir. Bu çalışmada olduğu gibi herhangi bir yerli olma üzerinden oluşmuş kimlik özellikleri söz konusuysa mekân ve kimlik ilişkisi daha da ön plana çıkmaktadır. Birbirini karşılıklı

olarak inşa eden bu iki olgu, ayrı ayrı ele alındığında kimlik oluşumu bağlamsal özelliklerinden koparılmış olur. Bu sebeple ikisinin de birbiriyle etkileşime geçtiği, birbirini beslediği, birlikteliğinin sonucu olarak kültürel üretimler meydana getirdiği alanlarda ortaya çıkan imajlar ele alınarak herhangi bir bireyin yer kimliği ve buna bağlı olarak oluşmuş aidiyet hissi hakkında çeşitli kanılara varılabilir.

Kişinin kendini sabitlediği, etrafını anladığı ve tanımladığı mekâna dair oluşturduğu aidiyet duygusu, "içinde bulunulan bağlam, mekân, zaman, yaşantı tarzı, bellek, gerçekleşen eylemler vb. bileşenler sayesinde geliştirilen mekânsal algı sayesinde gelişmektedir." Başka bir ifadeyle bireyin kendini konumlandırması olarak ifade edilebilecek aidiyet duygusu, mekân söz konusu olduğunda kişinin kendi fikir, beğeni, deneyim, değer ve tutumlarını o mekâna yansıtması; kendini o mekânda görmesi; o mekânda kendine ait unsurları kullanması anlamına gelmektedir. Böylece birey, mekân ile duygusal bağ kurmakta; bu bağ da yer kimliğini ve aidiyet hissini oluşturmaktadır (Turgay, 2022, s. 3-18). Dahası bu duygusal bağın bireysel sınırların ötesine geçerek Assmann'ın da (2022) belirttiği gibi grup olabilme ve bunu sağlamlaştırma adına kimlik sembolü olarak bazı mekânları yaratma durumu söz konusudur. Ortak bir bellek ve aidiyet duygusu oluşturabilmek için birey, mekâna ihtiyaç duymaktadır (s. 47). Mekân, bireyin o yere karşı hissettiği aidiyetin doğal bir durum olarak yaşandığı bir sahne olmakla birlikte aidiyet duygusunu ve onu destekleyen yer kimliğini inşa eden kültürel yaratımların ortaya çıkmasını sağlayan önemli bağlamsal etmenlerin başında gelmektedir. Yine Assmann'a (2022) göre "… sosyal aidiyet bilinci, ortak bir dilin konuşulması ya da (…) ortak bilgi ve belleğe katılıma dayanır. Burada önemli olan kelimeler, cümleler ve metinler değil, gelenekler, danslar, örnekler, işlemeler, giysiler ve dövmeler, yeme ve içme, anıtlar, resimler, coğrafyalar, yol ve sınır işaretleridir." (s. 148-149) şeklindeki ifadesi, çalışmanın konusunu oluşturan yer kimliği ve aidiyet duygusunun üzerine kurulu olduğu ortaklıklara işaret etmiş olur.

Bireyin kendisini tanımlarken genellikle cinsiyet, yaş, meslek, hobiler, inançlar, kültürel köken ve kişisel deneyimler gibi etmenler göz önünde bulundurulur. Bu tanımlamalar, bireyi diğerlerinden ayıran özelliklerini vurgulamanın yanı sıra aynı zamanda aidiyet duygusunu güçlendirerek sosyal ve kültürel bağları da şekillendirmektedir. Örneğin; bir kişi kendini bir sanatçı olarak tanımladığında bu tanımlama onun sanatla olan ilişkisini ve sanat dünyasındaki yerini yansıtmaktadır. Bilgin'in (2016) ifadesiyle kişi veya grubun kendisini tanımlaması ve diğerleri arasında konumlandırması anlamına gelen kimlik (s. 15), kişinin kim olduğunu anlamasını; yani kendini tanımlamasını sağlamaktadır.

Yaşanılan mekân tanımlanırken genellikle coğrafî konum, evin tarzı, komşularla ilişkiler, çevredeki doğal ve yapay unsurlar gibi etmenler ön plana alınır. Bu tanımlamalar, yaşam tarzını ve sosyal çevreyi yansıtırken bireylerin çevreyle olan ilişkilerini etkileyen unsurları da ortaya koymaktadır. Örneğin; bir kişi kırsal bir alanda yaşadığını belirttiğinde bu tanımlama genellikle doğayla olan bağlarını ve sakin bir yaşam tarzını vurgulamaktadır. Bu da bireyin yer kimliği ile alakalıdır. Göregenli'nin (2015) Proshanky'den aktardığı üzere "Yer kimliği ise; insanın doğal ve yapılandırılmış çevreyle, fiziksel dünyayla ve başka insanlarla ilişkilerinde tercihleri, beklentileri,

duyguları, değerleri ve inançları tarafından belirlenen, yerin ve kişinin kimliğini yapısında birleştiren karmaşık bir örüntü olarak tanımlanır." Böyle bir bağ geliştirilen mekân ile ilgili bir kimlik oluşumu için ise o yere aitlik duygusunun şekillenmesi, bireyin mekân üzerine inşa ettiği kendilik duygusu için gerekli bir başlangıç olarak görülmektedir (s. 179-183).

Bireyin kendisini ve yaşadığı mekânı tanımlama biçimleri arasında güçlü bir ilişki vardır. Kimlikler, yaşanılan mekânın kültürel, coğrafî ve sosyal özellikleri tarafından etkilendiği gibi aynı zamanda bu mekânda yaşayanların kimlikleri de mekâna etki etmektedir. Bu iki taraflı etkiyi oluşturan ve pekiştiren çeşitli kültürel imajlar mevcuttur ki söz konusu imajlar, bir grubun belirli kimlik özelliklerine ve kültürel değerlere sahip olduğunu göstermektedir. Grupların kendilerini veya başkalarını nasıl gördüğünü ifade eden kültürel imajlar, sayısız etmene bağlı olarak şekillenmektedir.

Kimlik ve aidiyet duygusunun 'adalı' olma özelinde inşa edildiği birtakım kültürel imajlar bulunmaktadır. Bu imajlar aşağıda tablolaştırılarak verilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi kişisel deneyim anlatısı anlatıcılarının ifadeleri olarak tespit edilen bu imajlar; olumlu, olumsuz ve tarafsız imajlar şeklinde gruplandırılmıştır. Zira Şeylan'ın (2022) da belirttiği gibi anlatı ile kimlik oluşumu arasında önemli bir etkileşim söz konusudur (s. 1200). Bahsedilen anlatıların bireyin kendisini ortaya koyması ve bu dışa vurumda ortaklıklardan bahsetmesi, hem bireysel hem de sosyal kimliğin oluşmasında etkili bir rol oynamaktadır.

Kişisel deneyim anlatılarında bahsedilen imajlar çerçevesinde 'adalı olma' kimliği ve aidiyet duygusunun hangi algılar çerçevesinde ve sınırlar özelinde çizildiği açık bir şekilde görülmektedir. Diğer bir deyişle söz konusu kültürel imajların adalıların kendilerini ve mekânlarını tanımlama biçimleri olarak görüldüğü söylenebilir.

Tablo 1. 'Adalı' yer kimliği ve aidiyetine ilişkin kültürel imajlar

Olumlu İmajlar	Olumsuz İmajlar	Tarafsız İmajlar
Kültürel çeşitlilik	Sürgün yeri	Edebiyat kaynaklı egzotik çağrışımlar
Bir arada yaşama hâli	Orta sınıf için mülk edinme	Yazlık/tatil mekânı
Şehirden kaçış	Yaz aylarında günübirlikçilerin akın etmesi ve bu durumun ada sakinlerinin gündelik hayatını tehdit etmesi	Vapurlar (Paşabahçe, Fenerbahçe, Dolmabahçe)
Sağaltıcı/iyileştirici bir mekân	Tembellik	Kabataş İskelesi
Şehirle mesafe	Uykuya düşkünlük	Katamaranlar
Koşturmaya mola	Fayton	Martılar, kirpiler, eşekler
Zamanın yavaş akması	Mahrumiyet bölgesi	Büyükada Pastanesi
Kent ritmini törpüleme	Saldırılara açıklık	Okey masaları ve sesleri

Özgürlük	Su ve yiyeceğin sınırlı olması	Buluşma mekânı olarak iskeledeki saat kulesi
Özgüven hissi	Lodos ve korku	İskele sahildeki mekânlar
Rahatlık	Yazın kalabalıklaşma	Bisiklet
Yalınlık	Elde edilebilen	AVM'sizlik
Sosyalleşme	Olanaksızlık mekânı	İnsanların birbirlerini tanıması
Samimiyet-yakınlık	Özveri	İzole olabilmek
Mahallecilik	Azla yetinmek	Uzaklık
Devam eden komşuluk	İptal edilen vapur seferleri	Yalnızlık
Kendine ait bir dil	Fedakârlık	Çıkma balkonlar
Eğlence ritüelleri (Anadolu Kulübü, Su Sporları Kulübü, Lale Sineması vb.)	Rüzgâr sebebiyle hasat yapamama	Dar sokaklar
Ev/yuva	Kış aylarında ekonominin durgunlaşması	İç içe evler
Omuzdaki yükleri hafifleten bir yer	Özlem	Perdenin içsel alanı kapatmak için değil güneşi engellemek için kullanılması
Doyuran ve yetiştiren bir mekân	Belle Epoque yaşamının bir örneği	Ada mutfağı
Kendi kendine yetebilmek	Yoksunluk duygusu	Günü kurtaracak kadar çalışıp kazandığını tüketme
Doğa aşığı olmak	Her ihtiyacın önceden tedarik edilmesi ve alternatif yaratabilmek	öğle uykusu
Denizden faydalanabilmek	Yalnızlık ve hüznün en yoğun hissedildiği yer	Günü yaşamak
Huzur	Tedirginlik	Münzevi yaşam
Sınırsız deniz manzarası	Pahalılık	Ada ığrıbı
Sınırsız temiz hava	Kısıtlı sağlık hizmeti	Dakik olmak
Sosyal hoşgörü	Daimi ulaşım sıkıntısı	Yavru sayılma
Doğaya ve diğer insanlara açıklık	Dışarı kapanmışlık	Yavaşlık mekânları
Paylaşma kültürü	ATM olmaması	Okuyan, kitaba değer veren, okuduğunu özümseyen bir kitle
Gerçek çevrecilik	Isınma sorunları	Balıkçı köyü
Doğaya uyum	Tamirat/tadilat işlerinde usta	İçine dönmek

	sayısının az olması	
Yere tükürmeden yürüme	Taşınmak, yeni eşya almak gibi nakliye işlerinin sorunlu olması	Kıtadan kopmak ve yeniden doğmak
Dinginlik	Mahremiyetin olmaması	Kentten ayrışmak
Kavuşma mekânı		Kendi öznelliğini yeniden inşa etmek
Etnik ayrımcılığın olmaması		Açık hava sineması
Dayanışma		Ada vapuruyla işe giderken bodrum katında uyumak
Kaynaşma		Akşam dönerken lüks kamarada biletçiye yakalanana kadar oturmak
Kendini hatırlamayı öğrenmek		Araçsız sokaklar
'Bizim ada' diye bahsedilmesi		Vapur saatlerini ezbere bilmek
İyi yüzme bilgisi		Kendine has balık avlama yöntemleri
Deniz motoru kullanabilme		Madra zamanı
Kürek çekebilme bilgisi		Prinkipo Meyhanesi
Ihlamur, mimoza, manolya, sümbül ve yasemin kokusu		65 ve üzeri yaş grubunun sürekli olarak yaşamayı tercih ettiği yer
Tarihî doku		Balıkçılık ve denizcilik
Hava koşullarını bilmek		Denizi yaşamak
Elinden iş gelmek		Ağır çekim bir hayat
Telaşsızlık		Hacıbaba Kuruyemişçisi
Esnafın adalıya indirim yapması		Kitapçı Ksidas
Betonlaşmadan uzaklık		Yunus'un gül dondurması
Cennette yaşamak		Yalovalı'nın kroketi
Adalı kartı		Façyo'nun çikolatalı suflesi
Kader birliği		Mahalle pazarı
Sakin yaşam		Splendid Otel
Bağcılık		Akşamüstleri sevdiklerin karşılanması için iskele çıkışında beklemek

Şarapçılık	Sokaklarda yiyecek satan el arabaları
Misafir ağırlama	
Meryem Ana Panayırı	
Paskalya yumurtası	
Organik tarım	
Zeytincilik	
Bal üretimi	
Hayvancılık	
Regatta yarışları	

Hem mekân hem de bireyin kimlik özelliklerini yansıtan ve şekillendiren bu kültürel imajlar, görüldüğü üzere sadece olumlu duygu yaratan ve bazen de bu duygulardan doğan imajlardan değil; aynı zamanda olumsuz ve tarafsız duygu yaratan imajlardan da oluşmaktadır. O hâlde mekâna bağlı olarak gelişen bireysel ve sosyal kimlik ile aidiyet duygusunu inşa eden bu imajlar, yapısı gereği zıtlıklar ve ikilemler üzerine kurulu bir yapı olarak görülmektedir. Tarihî süreç içerisinde yaşanan olaylarla bunlara bağlı olarak değişen algı ve tutumlara göre değişim gösteren imajlar, 'adalı olma' ile ilgili tespit edilen kişisel deneyim anlatılarında sıklıkla yer almaktadır.

Kültürel imajlar, kişilerin o yer ile kurdukları anlamlı ilişkiyi ve bu ilişkinin içeriğini ortaya koymaktadır. Göregenli (2015), kişilerin atfettikleri yer anlamlarının boyutlarını 'ayırt etme', 'değer biçme/değerlendirme' ile 'süreklilik ve değişim' şeklinde açıklamaktadır (s. 176-179). Bahsedilen bu boyutlar, kültürel imajların yer kimliği ve aidiyet oluşturma aşamasındaki etkinliği açısından da değerlendirilmelidir. Başka bir ifadeyle ayırt etme, değer biçme, süreklilik ve değişim boyutları, kültürel imajların ne şekilde kimlik ve aidiyet duygusu oluşturduğunu açıklamaktadır. Diğerlerinden 'biz'i ayırt eden, aidiyet duygusunun oluşmasını sağlayan değer biçme/değerlendirme aşamasına geçişi sağlayan ve süreklilik ile değişimi yaşatan, bahsedilen bu imajlardır. Bunlar aynı zamanda bireyin o yere bağlılığını da göstermektedir. Göregenli'nin (2015) aktardığına göre mekâna bağlanma, yerin özellikleri; aktiviteler; birliktelik; fikirleri açıklama, rahatlama; zevk-haz-hoşnutluk; mekâna yönelik diyalektik atıflar; kişileştirme; geçmişin hatırlanması; kendine yönelik atıflar; gizlilik, mahremiyet, sosyal baskılardan kaçma; aidiyet; kontrol; kendileme; ifade etme özgürlüğü; anonimlik; güvenlik; köklülük-süreklilik; alışkanlık-aşinalık-bilme; entelektüel ihtiyaçlar; kabul görme-saygınlık kazanma olmak üzere 20 kategoride belirlenmektedir (s. 184-187). Bu kategoriler de belirtilen kültürel imajlarda kendini göstermektedir.

Yukarıdaki tabloda yer verilen imajlar, bir ortaklık anlamına gelmektedir. Bu imajların çoğuna kendini ait hisseden, bunlarla ilgili çeşitli duygular geliştiren birey, yer kimliği olarak da kendini Adalı olarak nitelendirecek ve buraya ait hissedecektir. Dolayısıyla bu bireyin kişisel deneyim anlatıları da dâhil olmak üzere üretimde bulunduğu tüm kültürel

unsurlar, bu kimlik özellikleri ve aidiyet duygusu etrafında şekillenecektir. Bu sayede mekân temelli bir grup ve ona ait bir kültür yapısından bahsetmek mümkün olacaktır. Zira söz konusu imajlar ya da ortaklıklar, Adalı olan bireylerin diğerlerinden ayrıştığı kültürel alanları; yani o topluluğu oluşturan grup yapısını meydana getirirken aynı zamanda hem diğerleriyle olan benzerlikleri hem de üst kimlik içerisindeki konumlarını ortaya koymaktadır. Ancak grubu inşa eden ve adada yaşamaya bağlı olarak gelişen bu bireysel ve sosyal kimliğin olumlu, olumsuz ve tarafsız duyguların yön verdiği ikilem ve zıtlıklar üzerine kurulu bütüncül bir yapının ürünü olduğu göz ardı edilmemelidir.

2. ARAFTA KALMA BİÇİMLERİ: ŞEHİR Mİ KÖY MÜ YA DA ŞEHİRLİ Mİ KÖYLÜ MÜ?

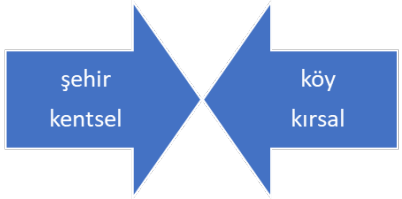
Günümüzde küreselleşme ve modernleşme gibi etkilerle birlikte insanlar giderek karmaşık ve çeşitli kimlik ve aidiyet biçimleri arasında gidip gelmektedir. Bu arada kalma durumu, bireylerin farklı kültürel üretimler meydana getirmelerine sebep olurken psikolojik karakteristikleri üzerinde de etkili olmaktadır.

Adalı olma ile ilgili aktarılan kişisel deneyim anlatılarından yola çıkarak tespit edilen imajlar arasındaki farklılıklar da aslında bu arafta kalma biçimlerinin bir göstergesidir. Ada, adalı olanlar için hem kentten kaçışı hem mahrumiyeti; hem sınırsız deniz manzarasını hem pahalılığı; hem paylaşma kültürünü hem mahremiyet olmamasını ifade etmektedir. Olumlu ve olumsuz veya birbirinin zıttı olan pek çok kültürel imaj üzerine kurulu yer kimliği ve aidiyet duygusu, adalı bireyin arafta kalmasına yol açmaktadır. İmajlar okunduğunda adanın hem şehre veya kentsel alanlara hem de köy veya kırsal alanlara atfedilen özelliklere sahip olduğu; adada yaşayan veya adaya dışarıdan bakan bireyler tarafından söz konusu mekânın, farklılıkların bir bütünü olarak algılandığı görülmektedir. Anlatıcılar tarafından bahsedilen arafta kalma biçimleri sadece şehir ve köy ikileminde değil; aynı zamanda kültürel imajların geleneksel boyutlarında da kendini hissettirmektedir. Ancak kimlik özellikleri ve aidiyet duygusu üzerinde etkili olan bu zıtlıkların tümü, adada yaşayan bireyin hangi alana ait olduğu hususunda ikilemde kalmasına yol açmaktadır.

Bireyler kendi adalılık deneyimleri ve aidiyet hikâyeleri üzerinden oluşturdukları kültürel imajlarla örülü kişisel deneyim anlatılarında konuyla ilgili tüm bireysel tutum, duygu ve düşüncelerini ifade etmektedirler. Bu anlatılar ve anlatılarda kullanılan ifadeler, arafta kalma biçimlerinin dışa vurumu olmaları açısından son derece önemlidir. Ergün'e (2020) göre birey, kim olduğunu anlamak için geçmiş deneyimlerini başkalarına anlatma, hikâye oluşturma eğilimindedir. Birey, bu anlatılar sayesinde "Ben kimim?" sorusuna cevap verebilmektedir. Bu anlatılar, bireylerin deneyimleri, kişisel özellikleri, arzuları, duyguları, inanç sistemleri; yani kimliklerinin bir ifadesidir. Aynı zamanda anlatılardaki bilişsel ve duygusal ifadeler, olayların bireyler üzerindeki etkisini de göstermektedir (s. 462-466). Bu sebeple dijital kültür ortamlarında tespit edilen kişisel deneyim anlatılarının adalı olmakla ilgili olanlarında karşılaşılan bilişsel ve duygusal ifadeler, bize yer kimliği ve aidiyet duygusunun hangi imajlar ve ikilemler üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Bireylerin ada üzerinden hem kendilerini hem de kendilerini ait hissettikleri grubu tanımlama ve bu tanımlamanın içeriğindeki zıtlıkların anlamlandırılması, söz konusu anlatılarda vücut bulmaktadır.

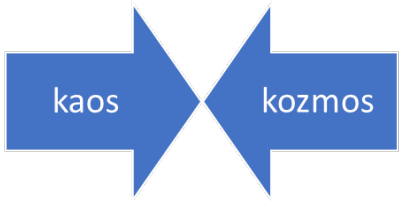
Ada, öncelikli olarak anlatıcılar tarafından şehir ve köy arasında sıkışıp kalmış bir mekân olarak tasavvur edilmektedir. Anlatıcıların duygusal ve bilişsel ifadelerinde ada ile ilgili olarak hem kentsel hem de kırsal alana dair imajlara yer verilmekte; deneyim sahibi bireyler bu ikilemin sadece mekân özelliklerinde değil, mekândan etkilenenlerin psikolojik karakteristiklerinde de kendini gösterdiğini vurgulamaktadır. Bireyi etkileyen bu mekânsal zıtlıkların bir aradalığı, kültürel üretimler de dâhil olmak üzerine kişinin ve grubun tüm yaratımlarında kendini göstermektedir.

Şekil 1. Şehir ve köy ikileminde ada

Ada, adalılar için hem kültürel çeşitliliğin görüldüğü hem de günübirlikçilerin ada sakinlerinin gündelik hayatını tehdit ettiği; hem bir arada yaşama hâlinin olduğu hem de özellikle yaz aylarındaki kalabalıktan şikâyet edilen; hem özgürlük sunan hem de yalnızlık ve hüznün en yoğun hissedildiği mekân anlamına gelmektedir. Yukarıda tablo hâlinde verilen kültürel imajlarda bunun gibi pek çok zıtlığı görmek mümkündür. Anlatıcılar, mekânda meydana gelen değişimleri bilinçli veya bilinçdışı olarak bu imajlarla ifade etmiştir. Dolayısıyla konuyla ilgili kişisel deneyim anlatıları, hem mekânın ikilemlerini hem de bireyin buna bağlı olarak geliştirdiği duygusal ikilemleri anlatmaktadır.

Şekil 2. Kaos ve kozmos ikileminde ada

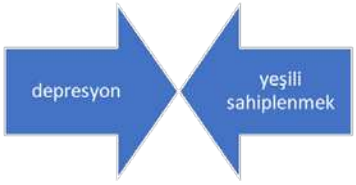
Kaos yaratan bir ortam olarak görülen şehir ve düzeni sağlayan, karmaşanın hâkim olmadığı bir yer olarak kabul gören köy arasında ada, genel itibariyle düzenin baskın olduğu 'kozmos'u ifade ederken genellikle yaz aylarında yerli ve yabancı turistlerin ada ziyaretleri sebebiyle karmaşanın hâkimiyet sürdüğü bir 'kaos' ortamı olarak görülmektedir. Çoğunlukla kendi düzeni içinde gündelik hayatını sürdüren adalılar için kozmosun kaosa dönüşmesi, bireyin yaşam tarzını derinden etkileyecek bir durumdur. Dolayısıyla mekândaki bu ikilem, bireyi duygu, fikir ve aidiyet hissi olarak da arafta bırakacak bir aşamadır.

> "Adada yaşam, kendi yolunda alışılmış günlük çabalarla geçer. Ancak bu akışı bozan, düğün dernek, festival gibi olaylar adalıların hafızasından hiç çıkmaz. Çünkü bu rutin dışı olaylar herkesin hayatına birer pembe nokta koyar. (…) Ortak yaşanan güzellikler, çoğu zaman ada ve adalılar için birer hafıza ışığı olur. Dayının düğününden üç ay sonra sen

doğmuştun gibi. Bu gibi özgün olaylar aynı zamanda gençlerin birbirlerini görmeleri ve tanışmaları için zemin yaratır. Adada eş seçme konusunda fazla seçenek yoktur." (URL-8)

Kişisel deneyim anlatısında bahsedilen bu 'hafıza ışığı' adadaki düzenin ve bu düzen içindeki 'yerli farklılıklar'ın bir adalı veya grubu için ne anlama geldiğini gözler önüne sermektedir. Anlatıcının ifade ettiği gibi "Adadaki her şey çok geniş bir ailenin iş yeri gibidir." Bu ifade, ada ve adalı olmakla ilgili en sık tekrar edilen imajlardan biri olan tanıdıklık, tanış olma, o mekânda yaşayanların birbirini tanıması ile yakından ilgilidir. Tespit edilen kişisel deneyim anlatılarında sıklıkla karşılaşılan bu kültürel imaj, adada yaşamayı ve adalı olmayı en iyi anlatan sembol ifadelerden biridir. Ada yaşamının bireyler için çoğunlukla kozmosu ifade etmesi de bu tanışıklık üzerine kurulmaktadır. Bu tanışıklığa gelebilecek herhangi bir tehdit ise kaosu akla getirmektedir. Adaya günübirlikçi olarak gelen ve ada halkının tanımadığı, tanışık olmadığı bireyler adalılar için kaos yaratacak unsurlardan sayılmaktadır. Bu anlamda kaos, adalı olmanın ve adada yaşamanın tam karşısında duran her tür imajın ifadesi olarak düşünülebilir.

Şekil 3. Şehrin depresyon durumları yaratan kaosu ve kırsalın doğayla iç içe yaşamayı sağlayan kozmosu arasında kalmak

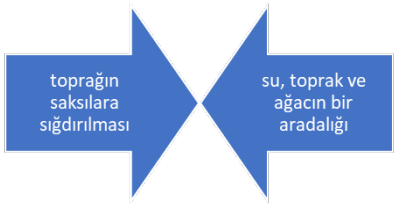

Şehirleşme ve küreselleşmenin birey tarafından algılanış biçimlerinden biri olan kaosun ortaya çıkardığı bir durum olarak depresyon ile insanın doğayla barışık, onu sahiplenerek ve onunla hemhâl olarak yaşaması birbiriyle zıt bir tanımlama biçimi geliştirmektedir. Kentsel alanların tanışıklıktan uzak, beton hâkimiyetine uğramış yapısının bireyin duygu biçimleri üzerindeki etkisini gösteren ve kişisel deneyim anlatısı aktarıcılarına göre depresyon olarak algılanan hâlin karşısında yeşili sahiplenmek ve onunla bir olmak imajı durmaktadır. Anlatıcılara göre ada, doğa ile iç içe yaşama imkânı tanıyan bir mekândır. Dolayısıyla adalı olma da bu doğayı ve doğadaki her şeyi sahiplenmeyi ve onunla bir arada yaşamayı gerektirmektedir.

"Korkak ve temkinli bir çocuktum; ağaca tırmanmaktan, tırmalarlar diye kedileri mıncıklamaktan, aynı evde birlikte büyüdüğüm kuzenlerimin aksine denizanalarını tersten elime alıp fırlatmaktan ödüm kopardı. Hayvan sevgisini dedemde, halamda gördüm büyürken. Şehirde oturduğumuz daireye evcil hayvan alma iznim yoktu; bu arzumu bahçeden hiç eksik olmayan köpeklerimizle tatmin edebildim adadaki nice yazlar boyunca. İlk gençlik aşkımla adada tanıştım, ilk defa diskoteğe adada gittim, ilk midye tavayı adada tattım, yılanı ilk kez adada gördüm, çam kozalaklarından parmaklarım kapkara oluncaya kadar fıstık toplamayı, kurumuş çam iğnelerine, koparmadan dalından düşmüş yaseminleri takıp buket yapmayı, papatyalardan taç örmeyi, yüzmeyi, bisiklete binmeyi, balık tutmayı, gecenin karanlığında göğe bakıp yıldız kümelerini saymayı, toprakla haşır-neşir olmayı, çocuklukta kurulan koşulsuz dostlukları elli yıla yayabilmeyi adada öğrendim. Çocukluğumun ve ilk gençliğimin adası şehirdeki ürkek apartman çocuğunun korkularından zamanla sıyrıldığı özgürlük alanıydı." (URL-6)

Yukarıdaki kişisel deneyim anlatısında ada ve adaya ait mekânsal biçimlerin çocukluk döneminden başlayarak birey etrafında oluşan karakter ve kimlik özelliklerine etkisi kendine has üslubu ile dile getirilmektedir. Anlatıcı, satır aralarında ada ile kentsel yaşamın kıyaslamasını yaparak hem adaya hem de kente dair imajları dinleyiciye/okuyucuya sunmaktadır.

Şekil 4. Doğa ile ilişkideki zıtlıklar

Ada ile doğa arasında kurulan ilişki, tespit edilen kişisel deneyim anlatılarında sıklıkla vurgulanan imajlardan biridir. "Kent insanı doğadan gereksinimini seçip diğerlerini ortadan kaldırır, doğayı kendine göre yeniden kurmaya çalışır. Adalı ise doğanın parçası olduğunu ve onu kendi istediği gibi dönüştürmeye çabalamanın gereksizliğini bilir." (URL-1) ifadesi de kent ve adanın doğaya yaklaşım temelli imajlarda sahip oldukları zıtlıkların etkili bir dışa vurumudur.

Konuyla ilgili kişisel deneyim anlatılarında sıkça rastlanan kültürel imajlardan biri olan doğa ile uyumlu yaşam ifadesi, kentsel alanların kaos yaratan biçimlerinden zıt olarak ifade edilse de ada mekânlarının günümüz insan hareketliliği ve popüler kültür etkisinden nasibini alarak değişim yaşaması, anlatıcıların böyle bir ikilemin de söz konusu olduğunu aktarmalarına yol açmaktadır. Şehirlerin yoran, gürültülü, bunaltan mekânlar şeklinde görülmesi ve bu alanlardan bir kaçış alanı olarak adanın 'huzurlu bir mekân' kültürel imajına sahip olması, ada ve şehir/kentsel alan arasındaki zıtlığı sunmaktadır.

Şekil 5. Ada ve şehir arasındaki zıtlıklar

"Ben büyüdükçe adaya olan sevgim ve düşkünlüğüm de büyüdü, farklı anlamlar kazandı. Zamanla nedense Adalar'a hiç yakıştıramadığım ve bir türlü söylemeye dilimin varmadığı 'yazlıkçı' tanımından sıyırdım kendimi. Adada evlendim, kızım ilk defa adada ayakta durmayı öğrendi, Covid salgınının tamamını adada geçirdim, yaşam yarı-normalleşmeye başladığında bile ben bir türlü adadan dönemedim, dönmek istemedim; Memleket neresi? diye soranlara Büyükada der oldum zamanla. Resmi ikametim de uzun yıllardır ada; oyumu adada veriyorum, bir gün veda vakti geldiğinde burada gömülürüm diye umuyorum bana da yer kalırsa. Rahmetli babaannem, 'Ölmekten korkmuyorum,

Nizam Koyu'ndaki günbatımına nazır içkimi yudumlayamayacağım diye üzülüyorum' derdi, haklıymış…" (URL-6)

Kişisel deneyim anlatısında bahsedilen anılarına tanıklık edildiğinde ada mekânının bireyler üzerinde duygusal olarak huzur içeren bir yer olarak ifade edildiği görülür. Bu noktada yukarıda da değinildiği gibi ada ve kentsel alanlar arasındaki fark vurgulanmaktadır. Ancak bu fark, kimi zaman aynı alanda varlığını sürdürmekte; böyle durumlarda da ada mekânı hem yoran, gürültülü, kalabalık hem de huzur veren bir yer hâline gelmektedir. Böylece anlatıcılar tarafından iki farklı alana özgü olarak değerlendirilen imajlar, aynı alanda bir arada yaşamaya çalışmaktadır. Bu durum adalı olma kimliğine ve aidiyetine de etki etmektedir.

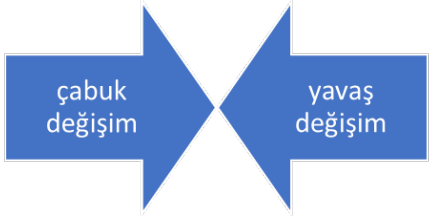
Şekil 6. Kentsel alanla kırsal alanın ada mekânlarında bir aradalığı

Kırsal alanlara atfedilen kültürel imajların peşinden giderek adaya yerleşen bireylerin kaçtıkları kentsel alanlara dair birtakım imajlarla ada mekânlarında karşılaşmaları, onların arafta kalma biçimlerinden bir diğerini oluşturmaktadır. Sessiz ve sakin bir mekân imajı çizen ada, hafta sonları tatil amaçlı gelen kalabalık ile bu imajının tersi bir görüntü çizmektedir. Anlatıcıların ifadeleri ise kaçtıkları noktaya geri dönme duygusu ile baş başa kaldıklarını anlatmaktadır.

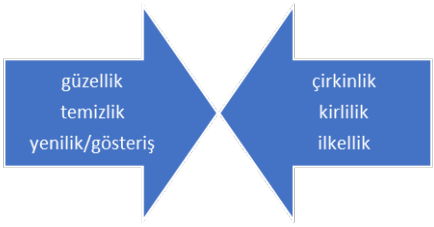
Kentten kentin sahip olduğu kültürel imajlar sebebiyle uzaklaşan birey, sonradan gittiği ve yerleştiği ada mekânına aslında hâlihazırda var olan kimlik özellikleri, aidiyet duygusu ve kültürel üretimleri ile taşınmaktadır. Diğer bir ifadeyle hem önceki yer kimliğini hem de güncel yer kimliğini aynı kişide bir arada yaşatmaktadır. Aynı zamanda bu ikilemdeki kimlik özelliklerini güncel olarak yaşadığı ada mekânına da yansıtmaktadır. Dolayısıyla söz konusu ikilem ve bir arada bulunma hâli hem bireyde hem de mekânda yaşamaktadır. Bu durum ile bağlantı olarak ifade edilen diğer bir zıtlık ise birtakım değişimlerin adada daha yavaş meydana gelirken kentsel alanlarda çok daha hızlı bir değişimin yaşanmasından bahsedilmesidir.

Şekil 7. Değişimin farklı boyutlarında ada

"Adalardan birinde yaşamak demek, çok eski zamanlardan kalma bir İstanbul mahallesinde yaşamak demek." (URL-3) şeklindeki ifade, adalarda yaşanan değişimin yavaşlığını anlatmaktadır. Ancak günümüzde adada meydana gelen değişimlerin eskisi kadar yavaş olmadığının ifade edildiği anlatmalar da mevcuttur. "Adayı ayakta tutan üç tane sektör var. Dondurmacılar, arabacılar ve sahil lokantacıları. Küçük esnafı, sanatkârı ve zanaatkârı yok artık. Kimlik kaybı var. Kayboldu bazı değerler. Güzellikler yok olmaya başladı." (URL-7) cümleleri, değişimin hızlandığını ve buna bağlı olarak da adalı kimliğinin anlatıcıya göre kaybolduğunun dışa vurumudur. Değişim açısından ada, anlatıcıların ifadelerine göre kent ve köy arasında savrulan bir mekân özelliği göstermektedir.

Şekil 8. Güzel mi çirkin mi, temiz mi kirli mi?

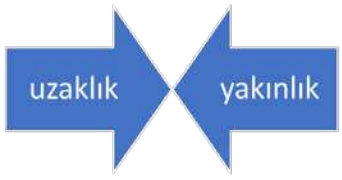

Kent ile kırsal arasında savrulan "Adalar, güzellik-çirkinlik, temizlik-kirlilik, yenilik ve ilkelliğin bir arada göründüğü tuhaf bir yer." (URL-9) olarak algılanmaktadır. Arafta kalma biçiminin açık şekilde duygusal ve bilişsel olarak ifade edildiği bu cümle, adalı bireylerin psikolojik karakteristiklerini de ortaya koymaktadır.

> "Sabahları Büyük Tur koşarken ilk defa görüyormuşçasına soluğumu kesen her manzarada, ciğerlerime çektiğim her ıhlamur, çam, mimoza, yasemin kokusunda, gözüme ilişen her kedide, köpekte, umarsızca sağa-sola fırlatılmış her pet şişede, plastik torbada, sigara izmaritinde, yanımdan son sürat geçen her akülü araçta, koşu bitiminde soluklanıp çift kaşarlı tost-çayla keyif yapmak üzere kayıkhaneye inip de yüreğimi parçalayan her deniz salyası birikintisini gördüğümde bunları düşünüyorum, bir yandan da muazzam bir keşmekeşin ortasında hâlâ (korunması mümkün) bir vahada yaşayacak kadar talihli olduğuma şükrederek." (URL-6)

Yukarıdaki anlatıda da bahsedilen zıtlıkların etrafında şekillenen bir dışa vurum görülmektedir. Dahası ada mekânları ile ilgili olarak anlatıcıların ifade ettiği zıtlıklar listesi bu kadar değildir. Pek çok anlatıcı tarafından vurgulanan ve ada yaşamında hâkim olan, kişilerin adalı olma kimliğini oluşturan bir hayli zıtlık mevcuttur.

Şekil 9. Hem uzak hem yakın

Adanın ikilem yaratan imajlarından biri olarak hem anakaraya ya da kentsel alana uzak hem de bir o kadar yakın görülmesidir. Mekânsal bir etmenin kimlik özelliğini

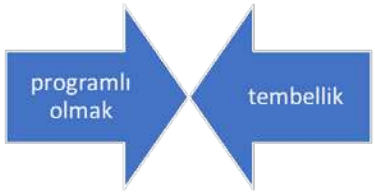
etkilemesi noktasında da adanın bu zıtlığı taşıması, verilebilecek en iyi örneklerden biridir. Zira adanın kentsel alanlara olan uzaklığı ve yakınlığı ikilemi, kimlik özellikleri ve aidiyet duygusu açısından son derece önemlidir. Kültürel imajlar içerisinde yer verilen özveri, fedakârlık, kendi kendine yetebilme gibi ifadeler, bu ikilem ile ilgili dışa vurumlardır. Adanın mekânsal özelliği bireyi adalı yapan bir faktör hâline gelmiştir.

> "İlerleyen yıllarda, adaların birer tecrit değil, fakat izolasyon yeri olduğunu düşünmeye başladım. Coğrafi kopukluk, düşünsel ve yaşamsal kopukluğu da beraberinde getiriyordu. Adalar, bilginin, kaygıların ve güncelliğin diğer kara parçalarına ulaştığı sıklıkta ve kuvvetle ulaşamadığı yerlerdi. Fakat bu yavaşlık bir zorunluluktan çok, Ada'da yaşayanların tercihi gibi de görünüyordu. Entegre olmak isteyenler Adalardan anakaralara taşınırken, izole olmak isteyenler de Ada'ları tercih ediyorlardı." (URL-2)

Yukarıdaki kişisel deneyim anlatısında ifade edildiği üzere bireyin tercihi olarak izole bir yaşam sürmek için ada mekânlarına yerleşmesi, sadece coğrafi bir uzaklığı değil; aynı zamanda düşünsel ve yaşam tarzı olarak da belirli bir kopukluğu ifade etmektedir. Ancak bu kopukluk, bir vapur mesafesi kadar uzaklık içermektedir. Bu açıdan birey, kentsel alana fiziki olarak ulaşabilmektedir. Ancak ulaşım; karakter, kimlik özellikleri ve aidiyet hissine göre değişim gösterecek şekilde bazen fiziki alanda kalmaktadır. Diğer bir deyişle kentsel alana ulaşan birey, kimlik ve aidiyet duygusu olarak kentli davranışı sergilemeyebilir. Ada etrafında yer kimliği oluşmuş ve aidiyet duygusu gelişmiş birinin kentli kimliği sergilemesi beklenemez fakat adanın kent ve köy ikileminde olduğu alanlarda kentli kimliğine yaklaşabilmesi söz konusudur.

Ada mekânına dönüldüğünde kentsel alanla yakınlığı sağlayan ulaşım aracı sebebiyle adalı bireylerin programlı ve dakik olma gibi imajlara sahip olması gerektiğinin ifade edildiği görülmektedir. Ancak bu davranış imajının tam karşısına tembellik imajı da yerleştirilmektedir.

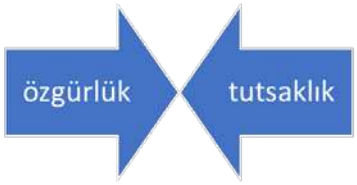
Şekil 10. Ya vapuru kaçırırsam…

Özellikle adada yaşayıp şehirde çalışanlar için vapur saatleri ezbere bilinen bir bilgidir. "Ada, seni programlı olmaya iter. Hayatın vapur saatleri üzerine kurulu. Son sözü sen değil, o söylüyor. Dakik olmak, programlı yaşamak zorundasın." (URL-4) ifadesinden de anlaşılacağı gibi adada yaşamak veya adalı olmak vapur saatlerine göre düzenlenen bir gündelik hayat gerektirmektedir. Zira adada hayat, vapur saatleri üzerinden okunmaktadır. "Mesela saatimiz yoktur bizim. Kış aylarında feribotun geliş gidiş saatleri bizim saatimizdir. Günde üç sefer: Sabah, öğlen ve akşam…" (URL-4) şeklindeki dışa vurum, bu durumun göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu programlı ve dakik olma durumuna karşın öğle saatlerinde tembellik yapma hakkının olması gibi durumlar da adalı kimliğinin bir parçası hâline gelmiş imajlardandır.

Anakaraya ulaşımın bağımlılığı dışında kültürel imajlarda da belirtilen kısıtlı imkânlar, doğa koşulları, saldırıya açıklık gibi pek çok etmen, adalıların tutsaklık imajını ifade etmelerine neden olmaktadır. Buna karşın aynı zamanda da yine doğa koşulları sebebiyle özgürlük imajının dışa vurumu olan kişisel deneyim anlatısı aktarımları da yapılmaktadır. Bu ikilem, adalı bireyin arafta kalma biçimlerinden en karakteristik olanı demek mümkündür. Zira özgürlük ve tutsaklığı aynı anda yaşayan adalının psikolojik karakteristikleri ile kimlik özellikleri de bu doğrultuda oluşmaktadır.

Şekil 11. Dışarının içerisi, içerinin dışarısı…

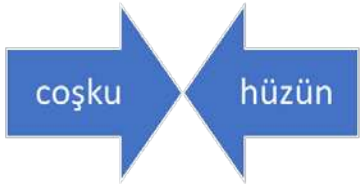

"Etrafının sularla kaplı olduğunu, rüzgâr oldu mu oradan ayrılamayacağını, imkânlarının o adanın sana sunduklarıyla sınırlanması gerektiğini bilmektir. (…) Ada, dışarının içeriyle, içerinin de dışarıyla arasında doğal bir duvar gibidir." (URL-4) vurgusu, adanın mekânsal olarak çizdiği sınırların ifadesidir.

> "Adalı olmak, insana has özelliklerin yaşanan ortam ile sürekli rekabette olduğu bir kavramı ifade eder. (…) Denizle veya suyla çevrili olma gerçeği, beynimizi de ister istemez sınırlar. Her şeyimizin sınırlı olduğu algısı, bizi istediğimiz zaman dışarı çıkamayacağımız bir çemberin içinde hissetmemize neden olur. Ada ne kadar küçük olursa, sınırlamaların şiddeti artar, büyüdükçe azalır." (URL-8)

Anlatıların bahsettiği bu sınırlılık, adalı yer kimliği ve aidiyetine sahip bireylerin duygusal durumlarına ve psikolojik karakteristiklerine etki eden unsurlardandır. Bu etmen, adalıların kendi ifadeleriyle adalı birini hem coşkulu hem hüzünlü; hem sert mizaçlı hem de duygusal insanlar olarak tanımlamalarına neden olmaktadır. Anakara veya kentsel alana karşı yaşanan uzaklık-yakınlık ikileminin oluşturduğu bu zıt durumların aynı mekânda ve bireyde bir bütün hâlinde görülmesi, adalı yer kimliğinin özgün durumlarındandır.

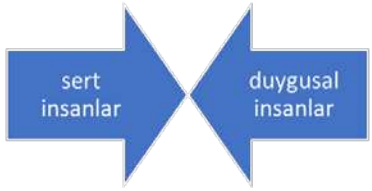
Şekil 12. İkisi bir arada

"Göreneklerden dostluk ilişkilerine, kişisel çıkarlardan komşuluğa dek her şey, Adalarda bambaşka bir anlam taşır. Adalılar, günler boyu esen rüzgârı, beklenen geminin gelemeyişini, asırlar boyu denizden dönmesini bekledikleri yakınlarına kavuşamamanın acısını hep birlikte hissettiler." (URL-5) cümleleri de adalı bireylerin tarihsel süreç

içerisinde yaşadıkları, toplumsal belleklerinde yer edinen olaylar ve anılar çerçevesinde şekillenen yer kimliğinin önemli göstergelerindendir. Hüzün ve coşkunun bir arada yaşandığı mekânlar, hüzün ve coşkuyu aynı anda yaşayan bireylerin kendilerini tanımlama biçimleri de bu ikilem üzerine kuruludur.

Şekil 13. Arafta kalma biçimleri

"Tesadüf olamaz. Tanıştığınız her adalının biraz şair, hafif deli, tam serseri, yüzde yüz organik, katıksız özgür çıkması hiç sürpriz değil." (URL-4) diyen anlatıcı, adalının şehirli mi köylü mü, kentsel alana mı ait kırsal alana mı ait, adalı mı anakaralı mı ikilemindeki durumunu tanımlamaya çalışmaktadır. Adalı yer kimliği ve aidiyeti ile ilgili yapılacak her tanımlama, mekânın her bir özelliğini ve değişimini yansıtan kültürel imajlar üzerine kurulu olacaktır.

SONUÇ

Ada yaşamı, birçok insan için şehirle köy arasında bir ikilem oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle adalı olma, insanların şehirle köy arasında bir denge kurmaya çalıştıkları özel bir yaşam tarzını ifade etmektedir. Adada yaşayanlar ise genellikle bu ikilemde; yani dengeyi sağlama çabasında 'arada kalmış' hissedebilmektedir. Böylesi bir mekânda yaşamak, genellikle doğal güzellikleri, sakinliği ve kültürel zenginliğiyle ön plana çıkmaktadır. Bu özellikler, adada yaşayanların kendilerini şehirle köy arasında bir yerde hissetmelerine neden olabilmektedir. Bir yandan modern şehir yaşamının getirdiği olanaklardan yararlanırken diğer yandan doğal ve geleneksel yaşam tarzını korumaya çalışmaktadırlar.

Adada yaşayanların yer kimliği, genellikle adanın doğal ve kültürel özellikleriyle ilişkilidir. Bu kişiler, genellikle kendilerini bahsedilen bu özellikler üzerinden 'Adalı' olarak tanımlamaktadır. Ancak adada yaşayanlar için bazı zorluklar söz konusudur. Özellikle şehre yakın olmanın getirdiği modern yaşamın etkisiyle bu kimlik zaman zaman sorgulanabilir hâle gelmektedir. Bazı durumlarda adalı kimliği taşıyan birey, şehirli ve köylü kimliği arasında denge kurmakta zorlanabilmekte, bu durum da bireyin hem kimlik hem aidiyet duygusu açısından kendisini 'arafta kalmış' hissetmesine neden olabilmektedir.

Adada yaşayanların aidiyet duygusu ise genellikle adanın kültürel mirasıyla güçlenmektedir. Adada yaşayan bireyler genellikle o mekânın tarihine, geleneklerine ve doğal çevresine önem vermekte; bu durum da onların adaya bağlılığını artırmakta ve kendilerini adaya ait hissetmelerini sağlamaktadır. Ayrıca adada yaşayan birey, adanın yerlisi olmayabilir ancak adanın kültürel mirasıyla bütünleşerek kendisini adaya ait hissedebilir.

Adanın ve adalı olmanın kendine özgü bir dinamiği vardır. Bu dinamik, tek başına ne şehirli ne de köylü olma imajları üzerinden okunması mümkün olmayan bir yapı ortaya koymaktadır. Her mekân biriciktir. Dolayısıyla mekânların üretimlerinin de biricik olduğu söylenebilir. Bu durum, o mekânın kültürel yapısını ve kimliğini oluşturmaktadır. Adalı olma ve oraya ait hissetme, diğerlerinden farklılaşan mekân özellikleri etrafında şekillenmektedir. Adanın coğrafi olarak sahip olduğu özellikler bireyleri etkilemekte; bu etki ile bireylerin karakter ve kimlik özellikleri şekillenmekte; bu biçimler de kültürel unsurların yaratımına imkân sağlamaktadır.

Kişilerin ada ile ilgili geliştirdikleri olumlu, olumsuz ve tarafsız duygular ve bu duyguların ifadelerinden oluşan kültürel imajların yarattığı zıtlıklar ve ikilemlerin ada mekânında bir bütün hâline geldiği görülmektedir. Diğer bir deyişle mekânın oluşturduğu yer kimliği ve aidiyeti bu zıtlıklar ve ikilemler üzerine kuruludur. Hem tembellik (siesta gibi) hem de dakiklik (vapur saatlerini bilmek ve yetişmek gibi); hem özgür hem tutsak hissetme; hem kendi kendine yetebilmenin hissettirdiği özgüven hem de aynı durumun yarattığı yalnızlık duygusu; hem kentsel alandan kaçış hem de kentsel alana atfedilen imkânlardan yararlanma isteği gibi pek çok ikilemin dışa vurulduğu anlatmalar, adalı bireyin oluşturduğu yer kimliği ve aidiyet duygusunu tanımlamaktadır. Aslında adalı yer kimliği ve aidiyet hissi, bu zıtlıklardan oluşan, ikilem yaratan durumlarla ilgili ortaklıklar üzerine kurulu bir yapı sergilemektedir.

Kimlik ve aidiyet hissinin üzerine kurulu olduğu söz konusu ikilemler, sadece bu olgularda ve bireylerin psikolojik karakteristiklerinde değil; aynı zamanda kültürel üretimlerinde de kendini göstermektedir. Kültürün yaratıcısı ve aktarıcısı konumundaki birey üzerinde etkili olan mekân ve ona bağlı gelişen kimlik özellikleri, bireyden bağımsız olmadığı için üretimler de bu kaynaktan beslenmektedir. Aynı yer kimliği ve aidiyet duygusu etrafında birleşip grup oluşturan Adalıların kendilerini ve mekânlarını tanımlama biçimleri, grubun kültür yapısını da ifade etmektedir. Önemli bir halk bilgisi ürünü olan kişisel deneyim anlatıları da hem müstakil olarak bir kültür unsuru olması hem de diğer kültür unsurlarının ifadesini sunması açısından bu grupların kimlik ve aidiyet algılarını ortaya koymaktadır. Kendi deneyimleri üzerinden veya dışarıdan bakarak anlatım sağlayan bireyler, grubun yer kimliğinin, aidiyet duygusunun ve kültürel üretimlerinin hangi imajlar ve ikilemler çerçevesinde oluştuğunu görmeyi sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Assmann, J. (2022). *Kültürel bellek eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik* (A. Tekin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Bilgin, N. (2016). *Kimlik inşası*. İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

Ergün, N. (2020). Kimlik gelişimi: Anlatı kimliği ve kuşaklararası anlatı kimliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12, 455-475.

Göregenli, M. (2015). *Çevre psikolojisi insan mekân ilişkileri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaderli Yapıcı, Z. (2012). Kişisel deneyim anlatılarının bağlamsal çerçevesi: Deneyimlenen, hatırlanan ve anlatılan hayat. *Millî Folklor*, 93, 207-219.

Karakaş, M. (2019). Kent, mekân ve toplum: mekân sosyolojisine giriş. *Kent, mekân ve toplum* (Karakaş, M., Ed.) içinde (ss. 15-40). Tezkire Yayıncılık.

Şeylan, S. (2022). Kültürel kimlik bağlamında "kapı"da Süryani ve Türk olmak. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 40, 1197-1212.

Turgay, O. (2022). Değişken bir unsur olarak kültürün mekân kavramını dönüştürmesi: Metalaşan mekânlar. *Kültür ve mekân araştırmaları* (Ada, E. ve Turgay, O., Ed.) içinde (ss. 1-26). Nobel Akademik Yayıncılık.

URL-1: Açık Radyo (2024). Adalılık ve adalı olma. *Açık Radyo*. https://acikradyo.com.tr/arsiv-icerigi/adalilik-ve-adali-olma, Erişim Tarihi: 21.12.2023

URL-2: Alpay, Y. (2012). Ada. *Yalın Alpay*. http://www.yalinalpay.com/blog/ada, Erişim Tarihi: 21.12.2023

URL-3: Garanti. (2024). Ada yaşamı. *Garanti*. https://www.garantibbvamortgage.com/ada-yasami.aspx, Erişim Tarihi: 08.11.2023

URL-4: Koç, A. T. (2016). Yoksa aradığınız huzur en yakınınızdaki adada mı? *Hürriyet*. https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hayat/yoksa-aradiginiz-huzur-en-yakindaki-adada-mi-40236811, Erişim tarihi: 22.12.2023

URL-5: Milliyet. (2000). Adalı olmak özveri ister. *Milliyet*. https://www.milliyet.com.tr/pembenar/adali-olmak-ozveri-ister-5313281, Erişim Tarihi: 21.12.2023

URL-6: Şeyhun, M. (2022). Adalı olmak üzerine yazı dizisi-II – Taş evin prensesi. *Adalı*. https://adalidergisi.com/tum-sayilar/2022/mayis-sayi-203/adali-olmak-uzerine-yazi-dizisi-ii-tas-evin-prensesi/, Erişim Tarihi: 13.12.2023

URL-7: Tanrıverdi, A. (2010). Ada kültürü diriliyor! *Milliyet.* https://www.milliyet.com.tr/cadde/ada-kulturu-diriliyor-1271041, Erişim Tarihi: 02.01.2024

URL-8: Tarakçı, N. (2016). Adalı olmak. *Kudenfor*. https://kudenfor.ku.edu.tr/adali-olmak/, Erişim Tarihi: 21.12.2023

URL-9: Yücel, H. C. (2014). Ada'da yaşamak, denizi yaşamaktır. *Evvel.* http://evvel.org/soylesi-adada-yasamak-denizi-yasamaktir-huseyin-can-yucel, Erişim Tarihi: 02.01.2024

Yücel, V. (2009). Hafıza yeri - kimlik yeri. *Özneler, durumlar ve mekânlar toplum ve mekân: Mekânları kurgulamak* (Işık, İ. E. ve Şentürk, Y., Yay. Haz.) içinde, (ss. 101-115). Bağlam Yayınları.

LEFT BEHIND: 'ADALI' PLACE IDENTITY AND BELONGING IN THE DILEMMA OF CITY OR VILLAGE

ABSTRACT

The status of belonging to a place, which is one of the identity characteristics of a person, is not so much a demographic factor as it is something that brings out a sense of belonging; it shapes the psychological characteristics and cultural productions of the individual; it is one of the important factors that constitute personal experince narratives, which the individual uses both as a means of communication and as a form of expression, by benefiting from these productions. A person conveys a sense of belonging to a place they feel attached to by narrating certain stories; through these narrations, they not only reinforce their sense of place identity and belonging but also create images related to that place. These created images contribute to people's construction of a group and therefore their group identity, and as a result, their sense of belonging. Personal experience narratives that can be conveyed on any subject also play an important role in the individual's acquisition of the group identity that constitutes her social life and her attachment to a group with a sense of belonging. In this study, personal experience narratives related to being native in various platforms of the digital cultural environment are examined. People's experiences, life experiences, attitudes towards a place they feel belonging to, and cultural productions are studied. Cultural images contained in personal experience narratives identified from different digital cultural environments; They were classified as positive, negative and neutral images. The images included in the classification consist of the narrators' own expressions of personal experience narratives. Thus, the attitudes and behaviors of both those living on the island and those looking at the island from afar/outside, related to the place identity and sense of belonging of being an islander, were also identified. These findings, which reveal the state of being about ourselves and others, which is one of the characteristics of folklore products, also display the images that individuals encode regarding their place identity and sense of belonging. The dilemmas posed by the images were also examined and the identity characteristics of individuals shaped within the framework of space were emphasized. As a result of this study, it has been revealed how expressions like living on an island and being an islander are perceived by individuals, which images the concepts of identity and belonging are based on, what being on/living on an island signifies, and how various contrasts created by the spatial characteristics of islands are perceived by those who live there.

Keywords: To be an islander, identity, belonging, personal experience narrative, digital cultural environment.